

Grochowski, Leonard

"Historia de la educación", Num. 1 (1982) : [recenzja]

Rozprawy z Dziejów Oświaty 28, 259-262

1985

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

pozycji, jaką w nim zajmował, oraz stosunkowi środowiska do niego i jego działalności.

Autor wykorzystał bogaty materiał prasowy i archiwalny archiwów centralnych (AAN, CA KC PZPR, Archiwum ZNP) oraz zaprezentował znajomość bogatej literatury przedmiotu. Monografia M. Iwanickiego, poruszając mało zbadany problem zaangażowania społecznego środowiska nauczycielskie-

go, wzbogaca naszą wiedzę o okresie Drugiej Rzeczypospolitej. Zaprezentowany w niej bogaty materiał faktograficzny stanowi cenną pomoc dla tych, którzy interesują się dziejami oświaty w okresie międzywojennym. Szkoda, że niezbyt staranne wydanie i często mało czytelny druk obniżają walory pracy i utrudniają korzystanie z niej.

Wanda Garbowska

„HISTORIA DE LA EDUCACIÓN”, Revista interuniversitaria, Ediciones Universidad de Salamanca, Num. 1, enero—diciembre 1982, ss. 335

Historiografia powszechna z dziedziny oświaty i wychowania wzbogaciła się o nowe wydawnictwo periodyczne. Jest nim od 1982 r. hiszpański rocznik pt. „Historia de la Educación”, którego numer pierwszy ukazał się jako spory objętościowo tom liczący 335 ss. druku. Ten nowy periodyk stanowi organ kilku ośrodków uniwersyteckich, tj. Zakładów Pedagogiki Porównawczej i Historii Wychowania dziesięciu uniwersytetów hiszpańskich, a mianowicie Barcelony, Nawarry (w Pampelunie), Palmy de Mallorca (na Majorce), Walencji, La Laguny (na wyspie Teneryfie — archipelagu Wysp Kanaryjskich) oraz dwóch w Madrycie i dwóch w Salamance. Z tego względu rocznik jest ściśle „przeglądem międzyuniwersyteckim”. Redakcja periodyku, a także sprawy wydawnicze związane są z Uniwersytetem w Salamance. Redaktorem naczelnym jest profesor tego uniwersytetu Agustin Escolano Benito.

W tym miejscu wypada przypomnieć, iż prezentowany przegląd stanowi w powojennych dziejach wydawnictw periodycznych z historii wychowania już czwarty etap. Wcześniejszy, trzeci, tworzą dwa przeglądy wydawane od lat siedemdziesiątych: francuski kwartalnik „Histoire de l'Éducation” (od 1978 r.) i angielski (wych. 3 razy w roku) „History of Education” (od 1972 r.). Drugi etap stanowią trzy pisma, których edycję rozpoczęto w 1961 r. Są to amerykański „History of Education Quarterly” i wschodniemiecki

„Jahrbuch für Erziehungs- und Schulgeschichte” oraz belgijski półrocznik „Paedagogica Historica”, który ma charakter międzynarodowego przeglądu historyczno-oświatowego. W początkach zaś rozwoju tego typu czasopiśmiennictwa znajdują się nasze „Rozprawy z dziejów oświaty”. Edycja tego rocznika, zapoczątkowana w 1958 r., osiągnęła już w 1983 r. swe dwudziestopięcioletnie; w roku tym ukazał się tom jubileuszowy, XXV. Stanowi to niewątpliwy wyraz dorobku badawczego i wydawniczego instytucji, której organem są właśnie „Rozprawy z dziejów oświaty”.

Edycję prezentowanego I tomu rocznika „Historia de la Educación” połączono z obchodami setnej rocznicy kilku ewenementów z życia oświatowego Hiszpanii, które miały miejsce w 1882 r. Nawiązano bowiem do utworzenia w tym roku Muzeum Oświaty Początkowej, nazwanego później Narodowym Muzeum Pedagogicznym, a także roli, jaką odegrał jego pierwszy dyrektor Manuel Bartolomé Cossio, oraz do obrad pierwszego Ogólnokrajowego Kongresu Pedagogicznego. Na te rocznicowe okazje urządzono w dniach 6—9 października 1982 r. w Alcalà de Henares pod Madrytem I Ogólnokrajowe Kolokwium Historii Wychowania, w czasie którego podejmowano tematykę „Innowacji pedagogicznych w Hiszpanii w XIX wieku”. Zrozumiałą jest rzeczą, jak zobaczymy niżej, że tom pierwszy rocznika w swej podstawowej części, a także w jednym z działów części do-

kumentacyjnej poświęcony został właśnie problematyce związanej z okresem stanowiącym również tło owych rocznicowych wydarzeń.

Pod względem redakcyjnym każdy tom rocznika pomyślany został jako publikacja złożona z trzech części. Pierwsza ma stanowić rodzaj „monografii” (tak też została zatytułowana — „Monografia”) w tym sensie, że powinna zawierać kompleks rozpraw poświęconych bądź jednemu okresowi, bądź jednemu ważnemu i interesującemu problemowi. Drugą część przeznaczono do drukowania studiów („Estudios”) o różnym charakterze. I wreszcie część trzecia, dokumentacyjna i informacyjna („Documentación y Información”), została wytypowana do publikowania ważniejszych materiałów źródłowych, bibliografii, recenzji i sprawozdań z istotnych dla historii wychowania wydarzeń krajowych i międzynarodowych („Presentación”, s. 6—7).

Zgodnie więc z przyjętymi założeniami redakcyjnymi prezentowany tom pierwszy przeglądu „Historia de la Educación” zawiera w swej części „Monografia” zestaw dziewięciu artykułów poświęconych szczegółowym zagadnieniom oświaty i wychowania w Hiszpanii w jednym okresie, a mianowicie w okresie Restauracji, tj. w latach 1874—1902. Formalnie jest to okres restauracji monarchii i dynastii burbońskiej w osobie Alfonsa XII (zm. 1885) i regencji sprawowanej następnie przez jego matkę Marię Krystynę (zm. 1902). W istocie jednak lata Restauracji burbońskiej w Hiszpanii oznaczały nowy okres w dziejach tego kraju, w którym po rewolucjach, przewrotach i walkach doszło do kompromisu pomiędzy szlachtą a burżuazją, a rządy sprawowali na przemian konserwatyści i liberałowie. Ta sytuacja wywarła również istotny wpływ na procesy początkowej modernizacji kraju (por. J. Pajewski, *Historia powszechna 1871—1918*, Warszawa 1968, s. 164—166), w tym także na stopniowy postęp w rozwoju oświaty, który osiągnano z niemałym trudem, bo drogą konfrontacji, ale też

dostosowywania przez kompromisy tendencji i stanowisk tradycyjnych i liberalnych (por. źródłowa książka na ten temat: Yvonne Turin, *L'Éducation et l'école en Espagne de 1874 à 1902. Libéralisme et tradition*, Paris 1955, ss. 453).

Artykuły tej części prezentują kilka interesujących problemów związanych z oświatą hiszpańską w latach Restauracji. Dwa pierwsze są zbieżne pod względem chronologicznym, gdyż omawiają zagadnienia z pierwszej połowy lat osiemdziesiątych. Mają zatem na względzie, zwłaszcza artykuł pierwszy, moment setnej rocznicy prezentowanych faktów i zagadnień. W istocie pierwszy poddaje analizie debatę parlamentarną nad wolnością nauczania, jaka miała miejsce w 1882 r. Jest to więc rozważanie podjęte ściśle w stulecie teźże debaty, co zostało również podkreślone w tytule artykułu (oprac. Conrado Vilanou, s. 9—22). Drugi artykuł poświęcony jest problemom „wolności nauki” dyskutowanym w okresie Restauracji, a ściślej w czasie sprawowania funkcji ministra rozwoju, któremu podlegała wtedy oświata, przez Joségo Luisa Albaredę i Alejandra de Pidalą, tj. w latach 1881—1885 (oprac. Alejandro Mayordomo, s. 23—42). Następny artykuł posiada lokalny zakres, dotyczy bowiem stosunku Zarządu miejskiego w Salamance do oświaty w omawianym okresie Restauracji (oprac. José Maria Hernández Diaz, s. 43—66).

Kolejne trzy rozprawy prezentują koncepcje wychowawcze i pedagogiczne dwóch myślicieli hiszpańskich, którzy wywierali w czasie Restauracji znaczny wpływ również na polu oświaty. Najpierw chodzi o Joaquína Costę (1844—1911), ekonomistę i reformatora życia w Hiszpanii, zaangażowanego także w sprawy przemian oświatowych, i którego poglądom w tej właśnie sprawie poświęcono w recenzowanym roczniku dwa artykuły. W jednym mowa jest o jego koncepcjach wychowania narodowego, międzynarodowego i „regionalnego” (oprac. José Ortega Esteban,

s. 67—82), w drugim przedstawia się jego myśl pedagogiczną na kanwie proponowanego przezeń jednego projektu na poły utopijnego, który dotyczył debатовanej wówczas sprawy zmodernizowania struktury nauczania i organizacji szkoły (oprac. Olegario Negrin Fajardo, s. 83—96). I trzeci artykuł w tej serii prezentuje koncepcję oświaty ludowej w poglądach Rafaela Marii de Labry (1841—1918), polityka hiszpańskiego o orientacji radykalnej i republikańskiej (oprac. Ulpiano Vicente Hernández, s. 97—108).

Następne i zarazem ostatnie artykuły zamieszczone w części pierwszej tomu przedstawiają trzy różne problemy z dziejów oświaty i wychowania okresu Restauracji hiszpańskiej. Interesujący jest artykuł poświęcony literackim ujęciom tzw. regeneracjonizmu, tj. prądu odrodzeniowego w Hiszpanii z przełomu XIX i XX w., które znalazły odbicie i szeroki wyraz w tekstach programu Kursu Orientacji Uniwersyteckiej, ustalanego w początkach lat siedemdziesiątych naszego stulecia. W przedstawionych głównych nurtach regeneracjonizmu, m. in. w modernizmie, koncepcji europeizacji kraju, a zwłaszcza w ideologii „pokolenia 1898”, która zakładała potrzebę głębokich przemian społecznych (por. M. Strzałkowa, *Historia literatury hiszpańskiej. Zarys*, wyd. 2, Wrocław 1968, s. 232—247), sporo miejsca zajmowały problemy oświatowe, a także koncepcje i poglądy J. Costy (oprac. Bernabé Bartolomé Martínez, s. 109—122). Kolejny artykuł podejmuje problem oświaty robotniczej w związku z początkami ruchu katolicyzmu społecznego w Walencji (oprac. Cándido Ruiz Rodrigo, s. 123—144). I ostatni w tej części podnosi zagadnienie oświaty, zdrowia i filantropii na tle początkowego rozwoju wakacyjnych kolonii szkolnych w Hiszpanii od 1887 r. (oprac. Miguel Pereyra, s. 145—168). W sumie pierwsza część tomu obejmuje połowę objętości tekstu.

Druga część — „Estudios” — zawiera cztery studia o różnej tematyce. Pierwsze studium, obszerne i interesu-

jące, omawia początki nowoczesnej szkoły zawodowej w Hiszpanii w aspekcie uwydatnionych związków ekonomii z oświatą; a początki te odnosi autor do drugiej połowy XVIII w. (oprac. Agustín Escolano Benito (red. nac.), s. 169—192). Drugie studium ma charakter metodologiczny. Wskazuje bowiem na niektóre możliwości stosowania demografii historycznej w badaniach nad historią wychowania (oprac. Anastasio Martínez Navarro, s. 193—218). Kolejne studium poświęcone jest refleksjom historyczno-pedagogicznym związanym z тезami książki Antoine'a L. C. Destutta de Tracý (1754—1836) pt. *Elementy ideologii* z 1804 r. (oprac. Joaquín García Carrasco, s. 219—228). I ostatnie studium przedstawia dzieje grup nauczycielstwa o poglądach racjonalistycznych w Argentynie i Urugwaju do 1910 r. i ich postawy wobec oficjalnego nauczania świeckiego (oprac. Pere Solà i Gussinyer, s. 229—246).

Część trzecia tomu zawiera materiały typu dokumentacyjnego i informacyjnego. Przeważa dokumentacja. Najpierw w dziale opublikowanych źródeł i dokumentów do historii wychowania w Hiszpanii mamy wykaz z 1820 r. autorów i ich prac, które stanowiły lekturę obowiązkową w czasie studiów uniwersyteckich (wstęp i przekł. Julio Ruiz Berrio, s. 247—257). Na drugim miejscu znajduje się obszerna bibliografia prac z historii wychowania w Hiszpanii w okresie Restauracji, zestawiona w układzie rzeczowym (oprac. Alberto del Pozo Pardo, s. 258—276). Kolejną pozycję stanowią recenzje, opracowane w formie krótkich omówień, 21 książek hiszpańskich i 2 periodyków (w tym jednego o charakterze międzynarodowym), wydanych w latach 1978—1981 (s. 277—293). Kolejny dział prezentuje, niezwykle ciekawy dla poznania kierunków badawczych w historii wychowania w Hiszpanii lat powojennych, wykaz tez doktorskich z wymienionej dyscypliny przedłużonych w uniwersytetach hiszpańskich w okresie 1940—1976 (s. 294—296). W tym dziale mamy również spis rozpraw licen-

cjackich (magisterskich) z historii wychowania z lat 1977—1981 (s. 296—301). I dalszy dział w części dokumentacyjnej obejmuje krótkie charakterystyki najnowszych prac doktorskich z historii wychowania przygotowanych w uniwersytetach hiszpańskich w latach 1977—1981 (s. 302—324).

Ostatni dział tej części posiada charakter informacyjny. Podaje bowiem krótkie sprawozdania z ważniejszych wydarzeń związanych w różny sposób z problematyką badań historyczno-oświatowych, głównie w Hiszpanii. Znajdujemy tu informacje na temat przede wszystkim kolokwiów regionalnych, krajowych i międzynarodowego, poświęconych historii wychowania, a także Kongresu Pedagogicznego z podkreśleniem głównie akcentów historyczno-oświatowych, które odbyły się w latach 1980—1981. Są wreszcie dane dotyczące projektowanych — w czasie przygotowywania do druku tomu — naukowych spotkań, które planowano w 1982 r. zarówno w kraju, jak również na forum międzynarodowym (s. 325—335).

Prezentowany tom I nowego hiszpańskiego rocznika historyczno-oświatowego pt. „Historia de la Educación” stanowi ważny ewenement wydawniczy i naukowy. Jest bowiem jednym z podstawowych instrumentów badawczych, który ułatwia poznanie zarówno najnowszych kierunków badań historyczno-oświatowych w Hiszpanii (rozprawy i studia), jak również osiągniętego już dorobku badawczego, zwłaszcza z zakresu dziejów oświaty i wychowania w okresie Restauracji hiszpańskiej, a także częściowo w pozostałych etapach historycznych (bibliografie, recenzje i wykazy tez doktorskich). Tym samym przegląd ten stanowi cenną i nową formę wymiany myśli i doświadczeń badawczych. Żałować jedynie należy, że w założeniach redakcyjnych wydawnictwa i w tomie I nie uwzględniono streszczeń, przynajmniej w języku angielskim. Nie ulega bowiem wątpliwości, iż takie summary rozpraw i artykułów poszerzyłyby znacznie krąg zainteresowanych dziejami oświaty i wychowania w Hiszpanii.

Leonard Grochowski

„HISTOIRE DE L'ÉDUCATION”, nr nr 14 (Avril 1982), 15—16 (Août 1982), 17 (Décembre 1982), 18 (Avril 1983), 19—20 (Août 1983), 21 (Janvier 1984), Paris, Service d'Histoire de l'Éducation de l'INRP, ss. 144, 205 + 3 nlb.; 112; 144; 218 + 6 nlb.; 142 + 2 nlb.

Z sześciu zeszytów „Histoire de l'Éducation”, które ukazały się w okresie od kwietnia 1982 do stycznia 1984, dwa noszące podwójny numer są kolejnymi rocznikami bibliografii francuskiej historii edukacji. Nr 15—16 jest bibliografią za rok 1979, opracowaną przez Willema Frijhoffa i Martine Sonnet, nr 19—20 jest bibliografią za rok 1980 opracowaną przez Martine Sonnet. Układ klasyfikacyjny zachowany został bez zmian (patrz poprzednie zestawy bibliograficzne, np. nr 11—12 „Hist. de l'Ed.” — bibliografia za rok 1978): O. Instruments de travail et de recherche; 1. Aspects théoriques et généraux; 2. L'éducation générale; 3. Domaines de l'éducation: savoir-faire et savoirs; 4. Apprentissages et formation extra-sco-

laire; 5. Organisations et institutions scolaires; 6. Personnel scolaire; 7. Méthodes et techniques d'enseignement; 8. Milieux et vie scolaires; 9. Aspects sociaux des systèmes éducatifs. Obydwa zeszyty opatrzone zostały, jak dotychczas, indeksami geograficznymi, nazwisk i osobistości. Bibliografia za rok 1979 liczy 1423 pozycje, a za rok 1980 — 1402 pozycje.

Nastąpiła jednak poważna zmiana proporcji w objętości poszczególnych działów. W roku 1980 — w porównaniu do 1979 — zmniejszyła się wyraźnie liczba publikacji w dziale 1 (o 46 pozycji), a zwłaszcza w dziale 3 (aż o 193 pozycje). Wzrosła za to liczba publikacji sklasyfikowanych w dziale 2 (o 209 pozycji). Być może jest to wynik wy-